

УДК 338.242

Іртищева І.О.*доктор економічних наук, професор,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, Україна***Арчибісова Д.С.***магістрантка,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова***Рижкова Г.С.***магістрантка,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова***ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ МАРИКУЛЬТУРИ:
НЕРОЗКРИТИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧОРНОГО МОРЯ****ECONOMIC DIAGNOSIS OF MARICULTURE:
UNTAPPED POTENTIAL OF THE BLACK SEA****АНОТАЦІЯ**

Розглядаються проблеми і перспективи розвитку марикультури мідій у Чорному морі. Проводиться аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду культивування мідій. На основі проведеного дослідження була сформована стратегія організації морських ферм з штучного вирощення мідій. Марикультура мідій розглядається як окрема самостійна галузь аквакультури. Доведено, що культивування чорноморських мідій дуже перспективний та вигідний бізнес.

Ключові слова: марикультура, морська аквакультура, чорноморські мідії, морські ферми.

АННОТАЦИЯ

Рассматриваются проблемы и перспективы развития марикультуры мидий в Черном море. Проводится анализ отечественного и зарубежного опыта культивирования мидий. На основе проведенного исследования была сформирована стратегия организации морских ферм, которые искусственно выращивают мидий. Марикультура мидий рассматриваются как отдельная самостоятельная отрасль аквакультуры. Доказано, что культивирование черноморских мидий очень перспективный и выгодный бизнес.

Ключевые слова: марикультура, морская аквакультура, черноморские мидии, морские фермы.

ANNOTATION

The problems and prospects of development of mariculture mussels in the Black Sea are considered. The analysis of domestic and foreign experience in cultivating mussels is conducted. The strategy of marine farms with artificial cultivation of mussels was formed on the basis of the established research. Mariculture of mussels is considered as a separate independent branch of aquaculture. It is proved that the Black Sea mussel cultivation is a very promising and profitable business.

Keywords: mariculture, marine aquaculture, the Black Sea mussels, sea farms.

Постановка проблеми. Полювання і збирання різних продуктів харчування на суші вже давно витіснені аграрними і промисловими господарствами - більш продуктивними, надійними і економічними. Інша річ – морські ферми, які дуже популярні у країнах Азії та Європи, але зовсім нерозвинені в Україні.

Чорне море надзвичайно перспективне для культивування гідробіонтів, особливо мідій. Наявність протяжної берегової лінії, великих

природних поселень молюсків та теплий клімат дозволяють вирощувати мідії майже протягом всього року та створюють сприятливі передумови для розвитку малого морського фермерського бізнесу.

Через розосередженість молюсків по акваторії моря стає все важче вилучати їх у необхідній кількості для забезпечення продуктових резервів, не підриваючи природне відтворення мідій. У цих умовах виникає необхідність переходити від промислу до організації промислового культивування – марикультури.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Вивченням розвитку марикультури у Чорному морі займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених: Багров О.М., Борейко В.І., Боржевський П.П., Гринжевський М.В., Данилов В.М., Корельський В.Ф., Мамонтов Ю.П., Мурін В.О., Патин С. А., Стасишен М.С., Туркулов В.Н., Чижова Л.Н., Яркіна Н.Н., Boyd С., Immink А., Muir J.K., Pillay T. V.R., Shehaden Z.. Дослідження, висвітлені у наукових та методичних публікаціях цих вчених, значимі, але направлені, в основному, на освоєння біоресурсів моря, технічних та екологічних проблем морського промислу, тому актуальним залишається дослідження перспектив штучного вирощування чорноморських мідій та обґрунтування економічної привабливості марикультури.

Марикультура грає значну роль у досягненні продовольчої безпеки, зменшує залежність від природних рибних запасів, сприяє зайнятості населення, розвитку малого та середнього бізнесу, економічного розвитку. Тому виникає необхідність в обґрунтуванні доцільності відновлення морського бізнесу в Україні.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в том, щоб провести поглиблений аналіз загроз, передумов, перспектив та розробки стратегії організації культивування чорноморської мідії в Україні і розробці алгоритму прийняття дій

Тому не дивно, що більшість країн, у яких є вихід до моря, розглядають мідійний бізнес як економічно вигідний і ця галузь є провідною в світовій марикультурі. Всього вирощується понад 10 000 000 т моллюсків в рік. Найбільшими виробниками є Китай (6 822 000 т), Японія (835 000 т), США (598 800 т), а також Іспанія, Південна Корея, Італія, Франція, які вирощують по 250 000 - 300 000 тонн/рік. Наприклад, серед вирощуваних моллюсків у США переважають устриці і мідії, що видно з таблиці 1.

За даними ФАО у 2015 р. 41,8 млн тонн (53%) рибництва припадає на внутрішні водойми – аквакультуру і 37,1 млн тонн (47%) на морські – марикультуру.

Щодо України, то в умовах економічної та політичної нестабільності, втрати Кримського півострова з його великою акваторією, в умовах анексії Криму, без ефективного контролю та державної підтримки марикультура Чорного моря не отримує належного розвитку попри увесь морський потенціал.

Марикультуру в Україні регулює постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України», що набрала чинності 1-го січня 2016 р.

Основні бар'єри розвитку марикультури мідій в Україні представлені на рис. 2.

Однак, незважаючи на об'єктивні бюрократичні складнощі і проблеми марикультури мідій в Україні, вітчизняні і зарубіжні інвестори все більше цікавляться узбережжям Чорного моря. Тому виникає потреба у вирішенні всіх організаційних, економічних та законодав-

чих питань у найкоротший термін. На основі зарубіжного та вітчизняного досвіду необхідно розробити свою власну систему культивування чорноморських мідій.

Алгоритмом розвитку марикультури може стати така схема (рис. 3):

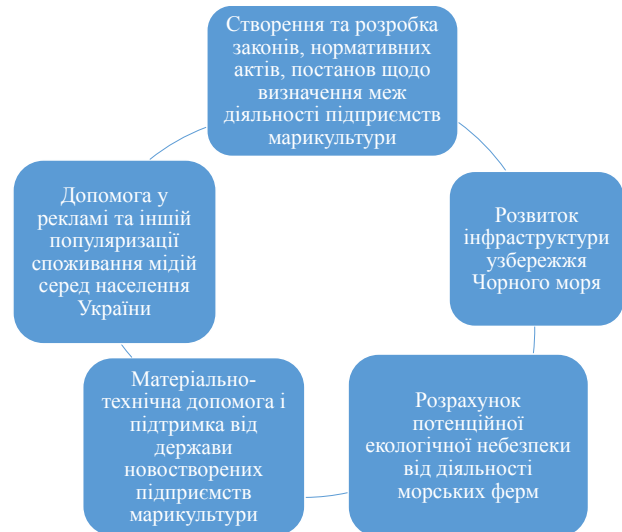

Рис. 3. Алгоритм вирішення проблематичних питань розвитку марикультури

Розглянемо детальніше кожен етап.

1. Створення та розробка законів, нормативних актів, постанов щодо визначення меж діяльності підприємств марикультури

Єдиними документами, які мають відношення до марикультури, - закон України «Про аквакультуру» від 18.09.2012 та постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (мор-

ській) економічній зоні та на континентальному шельфі України». Закон визначає принципи державної політики, основні засади розвитку і функціонування аквакультури, правові основи діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері аквакультури, однак марикультуру як окрему галузь не виділяє [4]. Необхідно більше детальніше і конкретніше прописати умови оренди морської території, способи ведення господарства, вибір форми власності тощо саме для марикультури. Необхідно провести законодавче розмежування повноважень між різними рівнями виконавчої влади в управлінні марикультурою.

Закон передбачає жорстку централізацію управління, але зарубіжний досвід показує, що в цій галузі найбільш ефективно працює регі-

Рис. 2. Проблеми розвитку марикультури мідій в Україні

ональна система управлінських структур, які більш обізнані в природно-екологічних, економічних і соціальних особливостях регіону. Також необхідно спростити систему отримання дозволів на відкриття приватного підприємства з культивування мідій та максимально її «європеїзувати», щоб заручити іноземних інвесторів.

Новостворена система законів, нормативних актів, правових норм дозволяє виявити ймовірні прогалини та протиріччя, а також допоможе підприємцям встановити стабільні, зрозумілі та фіксовані відносини з державою.

2. Розвиток інфраструктури узбережжя Чорного моря

Транспортна система Півдня України розвинена недостатньо, адже до багатьох курортних міст, які є потенційно привабливими і для марикультури мідій (наприклад, Очаків), пролягають неякісні, розбиті, морально зношені дороги. Між містами та населеними пунктами є логістичні маршрути, але дороги потребують капітального ремонту. Узбережжя Чорного моря подекуди «дикє» і занедбане, тому необхідно якісно покращувати систему захисту від підтоплень та штормів, захищати морські ферми від браконьєрів та ін. Покращення інфраструктури сприяє не тільки розвитку культивування мідій, але й посилення логістичних кластерів в цілому.

Тому, для реалізації розвитку інфраструктури необхідно виконати:

- зонування території, придатної для туристичного, рекреаційного відпочинку і зони культивування мідій;
- інженерно-технічне забезпечення берегової зони;
- організація транспортного обслуговування морських ферм;
- встановлення меж прибережно-захисних смуг, провести берегоукріплення та захист від підтоплень тощо.

3. Розрахунок потенційної екологічної небезпеки від діяльності морських ферм.

Важливе значення для побудови корисного і прибуткового господарства штучного вирощення мідій мають екологічні показники. Відсутність наукових досліджень та експертної оцінки впливу марикультури на екосистеми призводить до стагнації галузі, перешкоджає її розвитку. Тому, спільно з виконавчою владою, екологи повинні розробити певні дозволи і обмеження на користування морськими територіями, вибору місцевості для облаштування морської ферми, а також розробити рекомендації вирощення моллюсків у штучних умовах, які б не загрожували зникненню природного середовища гідробіонтів і екосистеми моря в цілому.

Отже, необхідно провести виконати наступні дії:

- узгодити заходи з охорони та відтворення навколишнього природного середовища морів з Національною програмою екологічного оздоровлення басейнів України

- провести моніторинг доцільності розміщення морських ферм;
- контролювати стан морського середовища;
- забезпечення екологічної безпеки у морському природокористуванні.

4. Матеріально-технічна допомога і підтримка від держави новостворених підприємств марикультури.

Цей пункт стратегії передбачає фінансування від держави на початкових етапах малих і середніх підприємств, які вирішили займатися культивуванням мідій. Мається на увазі оформлення лізингу на обладнання морської ферми, надання позик, забезпечення кадрами та їх навчання тощо. Всестороння підтримка та допомога у веденні документації, організації виробництва та ін.

5. Допомога у рекламі та іншій популяризації споживання мідій серед населення України

Популяризація морської господарської діяльності сприяє формуванню позитивного іміджу Південного регіону і України, адже найбільш перспективною для регіонального економічного розвитку є раціональне використання ресурсів Чорного моря. Становлення України як морської держави повинно починатися із культури споживання риби і морепродуктів. Необхідно довести населенню, що споживання моллюсків, особливо мідій, порівняно недороге і дуже корисно. У межах громадських програм розробити соціальні ролики про користь мідій, влаштовувати виставки продуктів моря, організувати дегустаційні пункти тощо.

Всі ці складові стратегії розвитку марикультури чорноморської мідії дозволять зміцнити імідж України як морської держави, імпортозамінити морепродукти на вітчизняні, вийти на нові ринки збуту продукції, доцільно та раціонально покращувати екологію Чорного моря.

Висновки. Таким чином, можна впевнено сказати, що прийшов час активніше використовувати ресурси Чорного моря, покладаючись на вітчизняний і зарубіжний досвід, провівши реформи у галузі права, економіки та екології природокористування. Необхідно відновити науково-технічні дослідження у сфері культивування мідій задля ефективного ведення малого і середнього бізнесу, допомогти підприємцям у забезпеченні науковомісними схемами вирощення у штучних умовах мідій, кваліфікованими кадрами тощо.

Паралельно треба шукати шляхи підвищення ефективності морських мідійних ферм, наприклад, зниження собівартості морепродукції, здешевлення вартості, зниження витрат на обслуговування водойм. Крім того, дуже важливо постійно моніторити вплив промислового вирощування мідій на навколишнє середовище в цілях розробки природоохоронних заходів, які б не порушували біоценозу моря.

Марикультура мідій для України – надзвичайно важлива галузь аквакультури. Її розвиток неодмінно стане вирішенням гастрономіч-

них проблем населення, збільшення частки експорту країни, приведе до розвитку інфраструктури прибережних територій, поліпшення екологічної ситуації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Очаківський портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ochakiv.info/articles/6245243829616640>
2. Офіційний сайт Держрибагентства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov/data/us-fish-and-seafood-exports-reach-record-levels>
3. Закон України «Про аквакультуру». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5293-17>
4. Холодов В.И. Выращивание мидий и устриц в Черном море : практ. рук. / В.И. Холодов, А.В. Пиркова, Л.В. Ладыгина; Ин-т биологии юж. морей им. А.О. Ковалевского НАН Украины. – Севастополь, 2010. – 422 с. – (Образоват. науч.-техн. сер. для мор. фермеров; Вып. 2).